

УДК 332.135

МІЖРЕГІОНАЛЬНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО ЯК ФОРМА ЕКОНОМІЧНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ: ЗАКОРДОННИЙ ДОСВІД

Рогозян Ю. С.

THE INTERREGIONAL COOPERATION FORM AS ECONOMIC INTEGRATION: FOREIGN EXPERIENCE

Rohozyan Y. S.

У статті приведено результати аналізу закордонного досвіду міжрегіонального співробітництва. Особливу увагу приділено виявленню сучасної тенденції до створення та функціонування міжрегіональних інтеграційних об'єднань. Виділено локальні регіони інтеграції: американський, азіатсько-тихоокеанський та євро-афро-арабський, наведено приклади функціонування в них інтеграційних об'єднань. Оцінено наявні можливості для участі України у світових інтеграційних спілках в контексті міжрегіонального співробітництва.

Ключові слова: міжрегіональне співробітництво, об'єднання, інтеграція, процеси, угоди, економічні зв'язки

Вступ. Експерти Всесвітньої торгової організації наголошують на тому факті, що в останні роки зароджується одна з сучасних тенденцій в розрізі міжнародних інтеграційних процесів – виникнення таких інтеграційних спілок, в яких одна або декілька сторін є представниками регіональних або міжрегіональних об'єднань [1, 2], співробітництво яких ґрунтується залежно від форми: міжрегіональне (inter-regional), міжблокове (bloc-to-bloc), бірегіональне (bi-regional), мультирегіональне (multi-regional), транскордонне (cross-border) [2-5].

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженню питань міжрегіонального співробітництва присвячені праці таких відомих вітчизняних науковців, як З. Варналій, М. Долішній, В. Кіш, Н. Мікула, Л. Прокопенко, І. Сторонянська, І. Студенніков, та інші. Такими відомими науковцями, як Л. Штерн, Ф. Котлер, Г. Армстронг, Т. Терещенко розглядаються групи факторів, що впливають на розвиток міжрегіонального інтеграційного співробітництва. Не дивлячись на велику кількість, наявні дослідження з даної тематики зосереджені на політико-економічному аналізі досвіду окремих міжрегіональних інтеграційних об'єднань, а питанням сутності та змісту міжрегіонального, а саме інтеграційного співробітництва та його зарубіжного досвіду, приділяється недостатня увага.

У зв'язку з цим мета даної роботи - узагальнити світовий досвід функціонування і розвитку міжрегіонального співробітництва, виявити особливості даної тенденції на сучасному етапі як однієї з форм розвитку регіональної інтеграції в умовах глобалізації світової економіки і оцінити наявні можливості участі для України.

Виклад основного матеріалу. В даний час у світовій економіці процеси міжрегіонального співробітництва зосередилися в рамках трьох локальних регіонів інтеграції: американського, азіатсько-тихоокеанського і євро-афро-арабського з центрами в США, Японії та Європейському союзу (ЄС). Разом з тим спостерігається міжрегіональна взаємодія і між даними локальними регіонами, наприклад запровадження регулярних зустрічей «Азія - Європа» (Asia-Europe Meeting - ASEM), які сприяють активізації економічних відносин Асоціації держав Південно-Східної Азії (АСЕАН) та ЄС, який зацікавлений у таких торговельно-економічних відносинах, тому не виключено в майбутньому створення зони вільної торгівлі між цими блоками. Аналогічно АСЕАН налагоджує економічні зв'язки з іншими об'єднаннями: Група Ріо, Рада зі співробітництва арабських держав Перської затоки (РСАДПЗ), Асоціація регіонального співробітництва Південної Азії (АРСПА), Андська угода (АНКОМ,) Субрегіональний торгово-економічний союз МЕРКОСУР (Mercado Común del Cono Sur - MERCOSUR), до складу якого входять Аргентина, Бразилія, Парагвай і Уругвай. Асоційовані члени - Болівія і Чилі.

Вже багато років країни АНКОМ ведуть переговори з МЕРКОСУР про створення зони вільної торгівлі протягом найближчих 10 років. У 1998 р в Буенос-Айресі було підписано рамкову угоду між МЕРКОСУР і АНКОМ про створення зони вільної торгівлі (Framework Agreement for the creation of a Free Trade Area) з населенням 300 млн чоловік і ВВП близько 1,2 млрд дол. Угода передбачає два етапи формування зони вільної торгівлі. На першому етапі (Fixed Tariff Preference

Accord) вступили в дію фіксовані митні преференції у взаємній торгівлі, отримані в результаті упорядкування митних пільг, наданих дев'ятьма країнами в рамках Латиноамериканської асоціації вільної торгівлі. На другому етапі (Free Trade Agreement) з 2000 р. було передбачено поступове зниження митних зборів у взаємній торгівлі. Поряд із зоною вільної торгівлі, АНКОН і МЕРКОСУР активно співпрацюють у сфері будівництва транспортної інфраструктури, соціальної та культурній сферах.

Інший приклад міжрегіонального співробітництва в контексті інтеграційних об'єднань - взаємодія АНКОН та ЄС на основі Угоди про промислове, соціальне технічне співробітництво (The Andean - European Cooperation Agreement).

У 2003 р між двома блоками було укладено нову угоду про політичне та економічне співробітництво (Political Dialogue and Cooperation Agreement). В даний час АНКОН вже користується преференціями на загальному ринку ЄС: більшість промислових товарів і деякі товари рибальства та сільського господарства з АНКОН надходять на ринок ЄС без стягування мит. На АНКОН припадає всього 0,8% зовнішньої торгівлі ЄС, тоді як для Андського співтовариства торгівля з ЄС набагато більш значна (14%). Близько 80% експорту АНКОН в ЄС становить продукція базових галузей, тоді як основу експорту ЄС в Андське співтовариство становить продукція обробної промисловості (85%). В даний час ведеться робота з укладання Асоційованої угоди між ЄС і АНКОН (Association and free trade Agreement), що передбачає поглиблення економічного, політичного, соціального і культурного співробітництва, а також створення зони вільної торгівлі між двома блоками [6].

Як і АНКОН, МЕРКОСУР користується преференційним режимом у торгівлі з ЄС. У 2003 р. рамкову угоду ЄС і МЕРКОСУР було доповнено угодою про політичне та економічне співробітництво (Political Dialogue and Cooperation Agreement), однією з цілей якого є початок переговорів з міжрегіональної асоційованої угоди (Inter-regional Association Agreement) про лібералізацію взаємної торгівлі та створення зони вільної торгівлі.

Окрім прикладів зародження співробітництва між двома регіональними блоками (bi-regional integration), останнім часом з'являються приклади інтеграційної взаємодії більше двох регіональних об'єднань одночасно (multi-regional integration). Так, в Америці створена Всеамериканська зона вільної торгівлі (Free Trade Agreement of the Americas - FTAA), в рамках якої передбачається лібералізація взаємної торгівлі товарами, послугами та взаємного руху капіталу. Дана інтеграційна група налічує такі регіональні об'єднання Америки, як Північно-Американська зона вільної торгівлі (НАФТА),

Центрально-Американський спільний ринок (ЦАОР), Карибське співтовариство і спільний ринок (КАРІКОМ) та ін. Аналогічні процеси об'єднання відразу декількох інтеграційних груп відбуваються в Східній та Південній Африці, де вже створена Транскордонна ініціатива (Cross-Border Initiative), що об'єднала Економічне співтовариство країн Східної та Південної Африки (КОМЕСА), Південно-Африканське співтовариство розвитку (САДК), Західноафриканський економічний і валютний союз (ІЕМОА) та інші субрегіони. У сферу їх інтеграції та міжрегіонального співробітництва входять наступні складові: валютна політика, лібералізація взаємної торгівлі та руху капіталу, гармонізація платіжних систем та ін. [7].

Результати досліджень. Узагальнення досвіду міжрегіонального співробітництва дозволяє виявити наступні чинники, які сприяють розвитку співробітництва між регіональними угрупованнями:

- глобалізація світової економіки, збільшення економічної взаємозалежності національних господарств і їх регіональних об'єднань;

- зростання кількості інтеграційних об'єднань країн, розвиток субрегіонів, що ускладнює процеси економічної взаємодії та викликає необхідність координації їх дій в рамках більш великих інтеграційних спілок;

- відродження багатьох інтеграційних об'єднань країн, що розвиваються, що пов'язано з їх техніко-економічним і соціально-політичним станом;

- досягнення в ЄС етапу зрілості системи міжрегіонального співробітництва, що характеризується посиленням її регулювання для підтримки стійкості, цілісності, життєздатності, усунення виникаючих протиріч (відбувається шляхом втягування в процес інтеграції менш економічно розвинених країн і регіонів, як наприклад в міжрегіональній інтеграційній системі НАФТА);

- перебування більшості міжрегіональних об'єднань тих країн, що розвиваються, на етапі свого становлення, тобто: розростання інтеграційної системи в економічному просторі не тільки вглиб за рахунок диференціації суб'єктів і сфер економіки, що втягуються в процес інтеграції, але і вишир, за рахунок включення нових національних господарств та економічних регіонів у цей процес; формальна інституціоналізація інтеграційної системи з метою офіційного оформлення і завершення процесу замикання елементів інтеграційної системи в деяких галузях і сферах економіки, а потім - стимулювання просторового розростання інтеграційної системи і розвитку її суб'єктів;

- переважання тенденції розширення міжрегіональних об'єднань над тенденцією їх поглиблення в процесі глобалізації, а також відсутність можливості будувати інтеграційні відносини на традиційних принципах в системі

«країна-країна» з причин диспропорційності розвитку різних країн;

- закріплення принципів нового відкритого міжрегіонального співробітництва в ряді інтеграційних об'єднань світу (АТЕС, АСЕАН, МЕРКОСУР та ін.);

- конкуренція за економічний простір між трьома світовими локальними центрами інтеграції (США, ЄС і Японією). Проведений аналіз дозволяє розглядати міжрегіональне співробітництво як одну з форм міжнародної регіональної економічної інтеграції поряд з інтеграцією в системі «країна-країна» [8].

Світове міжрегіональне співробітництво має свої особливості, серед яких можна виділити наступні:

- суб'єктом співробітництва є одне або декілька об'єднань (регіонів);

- застосування принципів відкритості: відкрите членство, відсутність заборон на односторонні застереження в текстах угод, свобода вибору напрямків розвитку міжрегіонального співробітництва вшир і вглиб, багатостороння лібералізація та ін.;

- відсутність розгалуженої системи інтеграційних органів;

- застосування сучасних регіональних та міжрегіональних принципів: укладення різного роду угод, утворення нових міжрегіональних структур, таких як форуми, міжнародні громадські організації, альянси, асоціації, об'єднання, мережі в контексті адаптації до процесу економічної глобалізації.

За характером займаного економічного простору регіонами, що входять до інтеграційних систем та специфікою суб'єктів європейським вченим О. Джоро були виявлені наступні види міжнародної міжрегіональної інтеграції:

1. Міжрегіональна інтеграція в системі «країна-блок» (коли країна одночасно є членом різних інтеграційних об'єднань, що утворилися в одному локальному регіоні. Наприклад: у євро-афро-арабському регіоні функціонують такі об'єднання як САДК і КОМЕСА, ЦЕФТА та ЄС; в азіатсько-тихоокеанському - АСЕАН і АТЕС; в американському - МЕРКОСУР і КАРИКОМ; та коли країна одночасно є членом різних інтеграційних об'єднань, що утворилися в різних локальних регіонах, наприклад, НАФТА (американський регіон) і АТЕС (азіатсько-тихоокеанський регіон).

2. Міжрегіональна інтеграція в системі «блок-блок»: бірегіональна інтеграція (коли створюються нові союзи, координуючі дві інтеграційних об'єднання, наприклад АСЕАН - ЄС, АНКОМ - ЄС, ЄС - РСАДПЗ (Рада зі співробітництва арабських держав Перської затоки), МЕРКОСУР - Саку (Південно-Африканський митний союз); мультирегіональна інтеграція (коли створюються союзи, координуючі кілька інтеграційних блоків, наприклад, Транскордонна ініціатива в Східній і

Південній Африці); міжрегіональна інтеграція (наприклад, КАРИКОМ – МЕРКОСУР) [8, 9].

Поява міжрегіонального співробітництва надає додаткову можливість для країн з перехідною економікою та для країн, що розвиваються в плані розвитку інтеграційних відносин з ЄС, відносно з яким який наразі активно буде Україна в контексті підписання Угоди про асоціацію. Безумовно, вступ європейських країн до ЄС передбачає проходження складної та тривалої процедури економічної і політичної підготовки. Так, наприклад, за оцінками Брюссельського Центру Європейської політики, українська економіка буде повністю готова увійти до складу економіки ЄС не раніше ніж через декілька років.

На даний час взаємини між ЄС та іншими країнами будуються на основі двосторонніх Угод про партнерство та співробітництво (Partnership and Cooperation Agreements), які включають цілий спектр питань торговельно-економічного, політичного, наукового, інвестиційного, технічного, соціального, фінансового і культурного співробітництва, а також містять положення про можливість поглиблення економічної інтеграції з Європейським союзом за допомогою утворення зони вільної торгівлі в майбутньому.

Розглянутий варіант міжрегіонального блокового співробітництва, у порівнянні зі вступом до ЄС, дозволяє більш різноманітно (не обмежуючи створенням зони вільної торгівлі) поглиблювати економічну співпрацю, зокрема, у сфері послуг, науково-дослідних робіт та розробок, інвестицій за участю різних країн ЄС, Америки, Азії, Африки.

Висновки. Узагальнення наявного світового досвіду розвитку міжрегіонального співробітництва як процесу економічної взаємодії та взаємопроникнення міжрегіональних інтеграційних блоків, дозволяє охарактеризувати причини, виявити особливості та систематизувати види міжрегіонального співробітництва як форми міжнародної економічної інтеграції, що виникла в умовах глобалізації світової економіки.

Література

1. Mapping of regional trade agreements / WTO Committee on regional trade agreements. Geneva, Switzerland, 2001. - 31 p.
2. A world player: The EU's external relations / European Commission. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities. 2004, 22 p.
3. The EU's external relations / European Commission [Electronic resource]. Brussels, 2006 - Mode of access: http://ec.europa.eu/comm/external_relations/index.htm.
4. ASEAN-European Union Joint Co-Chairmen's Statement of the 15th ASEAN-EU Ministerial Meeting / ASEAN Secretariat [Electronic resource]. - Mode of access: <http://www.aseansec.org/17354.htm>.
5. CAN - MERCOSUR / Andean Community Secretariat [Electronic resource]. - Mode of access: <http://www.comunidadandina.org/ingles/common/mercosur3.htm>.

6. A European Union - Caribbean Partnership for growth, stability and development / European Commission . Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities, 2006, 79 p.
7. European Union strategy for Africa Towards a Euro-African pact to accelerate Africa's development / European Commission. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities, 2006, 120 p.
8. Ожигіна, В. В. Розвиток регіональної інтеграції в контексті інституціональних моделей еволюції та ринків глобалізації / В. В. Ожигіна // *Наук. пр. Донецького наук.-техн. ун-ту. Серія: економічна. Вип. 103-2.* Донецьк: ДонНТУ, 2005. С. 191-197.
9. Elec, A. APEC beyond Bogor: an open economic association in the Asian-Pacific region / A. Elec // *Asia Pacific economic literature.* 2013. Vol. 9, № 1. P. 1-16.

References

1. Mapping of regional trade agreements / WTO Committee on regional trade agreements. Geneva , Switzerland, 2001 . 31 p .
2. A world player: The EU's external relations / European Commission. Luxembourg : Office for Official Publications of the European Communities. 2004, 22 p.
3. 3 . The EU's external relations / European Commission [Electronic resource]. Brussels, 2006 - Mode of access: http://ec.europa.eu/comm/external_relations/index.htm.
4. ASEAN-European Union Joint Co-Chairmen's Statement of the 15th ASEAN-EU Ministerial Meeting / ASEAN Secretariat [Electronic resource]. - Mode of access: <http://www.aseansec.org/17354.htm>.
5. CAN - MERCOSUR / Andean Community Secretariat [Electronic resource]. - Mode of access: <http://www.comunidadandina.org/ingels/common/mercosur3.htm>.
6. A European Union - Caribbean Partnership for growth, stability and development / European Commission . Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities, 2006, 79 p.
7. European Union strategy for Africa Towards a Euro-African pact to accelerate Africa's development / European Commission. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities, 2006, 120 p.
8. Ozhigina, V. V. Rozvitok regionalnoї integracii v konteksti institucionalnix modelej evolyucii ta rinkiv globalizacii / V. V. Ozhigina // *Nauk. pr. Doneckogo nauk.-texn. un-tu. Seriya: ekonomichna. Vip. 103-2.* Doneck: DonNTU, 2005. S. 191-197.
9. Elec, A. APEC beyond Bogor: an open economic association in the Asian-Pacific region / A. Elec // *Asia Pacific economic literature.* 2013. Vol. 9, № 1. P. 1-16.

Рогозян Ю. С. Межрегиональное сотрудничество как форма экономической интеграции: зарубежный опыт

В статье проведены результаты анализа зарубежного опыта межрегионального сотрудничества. Особое внимание уделено выявлению современной тенденции к созданию и функционированию межрегиональных интеграционных объединений. Выделены локальные регионы интеграции: американский, азиатско-тихоокеанский и евро-афро-арабский, приведены примеры функционирования в них интеграционных объединений. Оценены имеющиеся возможности для участия Украины в мировых интеграционных союзах в контексте межрегионального сотрудничества.

Ключевые слова: межрегиональное сотрудничество, объединение, интеграция, процессы, соглашения, экономические связи

Rohozyan Y. S. The interregional cooperation form as economic integration: foreign experience

The article presents the results of the analysis by interregional cooperation's foreign experience. Particular attention is paid to identifying the current trend towards the establishment and functioning of the interregional integration groups. Highlight local areas of integration: American, Asian-Pacific and Euro-Afro-Arab, are examples of functioning in these integration associations. Their opportunities for Ukraine's participation in world integration unions in the context of interregional cooperation are presented in the article.

A generalization of the international experience of regional cooperation as a process of economic interaction and interpenetration of interregional integration blocs, can describe the causes, identify the types of features and organize interregional cooperation as a form of international economic integration that emerged in a globalizing world economy.

Keywords: interregional cooperation, unification, integration, processes, agreements, economic ties

Рогозян Юлія Сергіївна – к.е.н., старший науковий співробітник відділу проблем міжрегіонального співробітництва Інституту економіко-правових досліджень НАН України (м. Київ). j.s.rogozyan@mail.ru

Рецензент: Заблодська І.В. – д.е.н., проф.

Стаття подана 18.11.2015